

ŞEHİT YAKINLARI VE GAZİLERİN SOSYAL DİŐLANMIŐLIK ALGISI VE YAŞAM KALİTESİ

Ali Kemal NURDOĐAN

Süleyman Demirel Üniversitesi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Doktora Öğrencisi

akemnur@windowslive.com

Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Süleyman Demirel Üniversitesi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi

mustafaozturk@sdu.edu.tr

ÖZET

Şehit yakınları ile gaziler için yaşanan maluliyet sonrası hayat hiçbir zaman eskisi gibi olmamaktadır. Bu kişiler üretim süreçlerine dâhil olmakta zorlanmakta, gelir kaybı yaşamakta, sağlık giderleri artmakta, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda yaşadıkları topluma tam olarak katılma konusunda zorlanmakta, sosyal dışlanma yaşamakta ve yaşam kaliteleri düşmektedir. Devlet, sosyal güvenlik uygulamaları ile şehit yakınları ve gazilerin sosyal dışlanma yaşamlarını önleyip, yaşam kalitelerini artırarak toplum içerisinde onurlu bir yaşam sürmelerinin sağlamaya gayet göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı şehit yakınları ve gazilere yönelik sosyal güvenlik uygulamalarının sosyal dışlanmışlık algısına ve yaşam kalitesine olan etkisini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Şehit, Gazi, Sosyal Dışlanma, Yaşam Kalitesi.

PERCEPTION OF SOCIAL EXCLUSION OF THE RELATIVES OF THE MARTYRS AND VETERANS AND QUALITY OF LIFE

ABSTRACT

Life after the lost or disability of the relatives of the martyrs and veterans is never like the old one. These people are hard to be involved in production processes, they lose income, their health expenditures increase, their participation

in the social, cultural and economic areas becomes more difficult, they face social exclusion and their quality of life decrease. State, prevent social exclusion and increase the quality of life of the relatives of martyrs and veterans with social security practices and lead to a dignified life in society.

The purpose of this study is to show the effect of social security practices towards relatives of martyrs and veterans on social perception and quality of life.

Key Words: Martyr, Veteran, Social Exclusion, Quality of Life.

GİRİŞ

Şehit yakınları ve gaziler yaşanan travma sonrası sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda sosyal dışlanma yaşamakta, toplumun diğer kesimlerine göre yaşam kalitesi düşmekte, eşit muamele görme şansı bulunmamaktadırlar. Bu sebeple görevi başında hayatını kaybedenlerin aileleri ve sakat kalanların yaşamın her alanında desteklenmesi gerekmekte olduğu için şehit yetimleri ve gaziler sosyal güvenceye sahip özel olarak korunması gereken kişiler statüsünde yer almaktadırlar.

Şehitlerin geride kalan yakınları ve gazilerin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam standartlarının iyileştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması, sosyal dışlanma yaşamamaları, toplumsal uzlaşımın sağlanabilmesi ve milli bilincin artarak devamlığı açısından önemli bir konudur.

1982 Anayasanın 61'inci maddesinde “Devlet harp ve vazife şehitlerinin yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayacak önemli tedbirler alır.” denilerek sosyal adaletin sağlanabilmesi ve toplumsal yaşamın uyumu ve işlevselliğini artırmak için şehitlerinin, dul ve yetimleriyle, malul ve gazilerin sosyal kültürel ve ekonomik alanlarda yaşam standartlarının iyileştirilmesi, sosyal dışlanmanın en aza indirilerek sosyal uyumun artırılması, toplum içerisinde sosyal dışlanma yaşamadan hayatlarını devam ettirebilmeleri ve sosyal ekonomik durumlarının iyileştirilmesi anayasal bir zorunluluk olarak kabul edilmiştir.

Mevcut sosyal güvenlik uygulamaları ile şehit yetimleri ve gazilerin toplum ile sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda bütünleşmeleri, toplum içerisinde kendilerini değerli olarak görebilmeleri, emek piyasasından kopmamaları, yaşam kalitelerinin artırılması, dışlanmanın önlenmesi ve sosyo-ekonomik şartlarının iyileştirilmesi ya da mevcut durumlarının daha da geliştirilmesi amaçlamaktadır.

Çalışma, şehit yakınları ve gazilerin maddi manevi sıkıntı yaşamadan, toplum içerisinde daha saygın bir şekilde yaşamlarını devam ettirmelerini hedefleyen sosyal güvenlik uygulamalarının şehit yakınları ve gazilerin sosyal dışlanmışlık algısı ve yaşam kalitesine olan etkisini belirlemeye yönelik bir araştırmadır.

Çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında, alan araştırmasında elde edilen bulgular neticesinde şehit yakınlarının ve gazilerin sosyal dışlanmasını azaltabilecek ve yaşam kalitelerini artıracak teklif ve önerilere yer verilmiştir.

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Şehit ve Gazi Kavramları

Türk toplumu tarafından dini ve manevi olarak anlamlı ve önemli kabul edilen şehitlik kavramı Türk Hukukunda çeşitli kanun ve yönetmeliklerde kullanılmasına rağmen tam olarak şehitlik statüsünün ne olduğu ve hangi şartlarda kimlere şehit denileceği ve şehitlere uygulanacak hukukun ne olduğu özel olarak belirlenmemiştir.

Şehit kavramı 4768, 3480, 2847 ve 5795 sayılı Kanunlarda kullanılmıştır. 4768 sayılı Kanun ile 18 Mart gününü Şehitler Günü olduğu kabul edilmiş, 3480 sayılı Kanunla şehit yakınlarına alkol ve tütün ürünlerinden pay verilmesi hususu düzenlenmiştir. 2847 sayılı Türkiye Emekli Subaylar, Emekli Astsubaylar, Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri ile Muharip Gaziler Dernekleri Hakkında Kanun'da, 5795 sayılı Refah Vapurunda Ölen Askeri Şahısların Şehit, Dul ve Yetimlerinin de Şehit Dul ve Yetimi Sayılması Hakkında Kanun'da da şehit kavramına yer verilmiş, ancak bir tanımlama yapılmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından yaptıkları görevlerin özelliği, maluliyetlerine neden olan olayın niteliği, olaya sebep olan unsur, oluş zamanı ve yeri gibi faktörlere göre ilgililer hakkında 5510 sayılı Kanunun 25'nci maddesinde düzenlenen tüm sigortalılar için uygulanan malullük, aynı Kanunun 47'nci maddesinde düzenlenen ve Kanun'un 4-c maddesinde belirtilen kamu görevlileri için geçerli olan vazife malullüğü ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görevlendirilen 4-c kapsamındaki sigortalılar için uygulanan harp malulü işlemleri yapılmaktadır.

Vazife malullüğü maluliyetin meydana geliş şekline göre, harp malullüğü, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında vazife malullüğü ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında vazife malullüğü, 5434 sayılı Kanunun mülga 45'inci maddesi kapsamında TSK

Rütbeli Vazife Malullüğü, 5434 sayılı Kanunun 45-56'ncı maddeleri kapsamında Er Vazife Malullüğü şeklinde sınıflandırılarak verilen mali ve sosyal haklar farklılaştırılmıştır ve ilgililerin sosyal güvenlikleri bu farklılıklara göre sağlanmaktadır.

1.1.1.Şehit Kavramı

Şehit, kelime olarak kesin bir haberi veren, bildiğini söyleyen, hazır olan, bulunan, bir hadiseye şahit olan, şahitlik eden demektir. Arapça bir kelime olan şehit kelimesinin mastarı şehadettir, şüheda ise şehidin çoğuludur. Kelime anlamı olarak şehit, cennetlik olduğuna şahit olunan kişi anlamına gelmektedir (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2010, s. 428).

Şehitlik, İslam için elde silah çarpışmak ve İslam uğruna cihat ederken ölmek anlamına gelmektedir (İslam Ansiklopedisi, 1993, s. 388).

Kuran-ı Kerim'de çeşitli ayette şehitliğin Allah'ın kullarına bahsettiği en yüksek mertebelerden birisi olduğundan bahsedilmektedir. Nisa Suresinin 74 ve 95'inci ayetleri okunduğunda şehitlerin diğer insanlardan daha yüksek mertebelerde olduğu anlaşılmaktadır. Nisa Suresinin 74'üncü ayetinde "Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz" buyrulmaktadır. Yine Nisa Suresinin 95'inci ayetinde, "Müminlerden, özür olmaksızın oturanlar ile Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenler eşit değildir. Allah, mallarıyla ve canlarıyla cihat edenleri oturanlara göre derece olarak üstün kılmıştır. Tümüne güzelliği vaat etmiştir; ancak Allah, cihat edenleri oturanlara göre büyük bir ecirle üstün kılmıştır." denilmektedir.

Hz. Muhammed(sav) çeşitli hadislerinde şehitlerden övgüyle bahsetmiş, şehit ailelerine özel ilgi göstermiş, muhtaç durumda olanlara her türlü maddî ve manevî destekte bulunmak suretiyle şehit ailelerini koruyup gözetmiştir. Şehit ailelerinin maddî ihtiyaçlarını karşılama hususunda kendilerine yardımcı olmuş, bağışta bulunmuş ve ganimetten pay ayırmak suretiyle destek olmuştur. Hz. Muhammed (sav) dul ve yetimlere yapılacak yardımların önemini "Dul ve yetimlere yardım eden kimse, Allah yolunda cihat eden veya gündüzleri oruç, geceleri ibadetle geçiren kimse gibidir." (Atay, Eken, İskender, & Serdaroğlu, 1996, s. 236) hadisi şerifiyle anlatmıştır.

Hz. Muhammed (sav), şehitlerin cenaze törenlerine katılmış, şehit ailelerini himâye etmiş, onların acılarını paylaşmış, onlara başsağlığı dilemiş ve dua etmiş, şehidin evine üç gün boyunca yemek hazırlatıp göndermiştir. Ayrıca şehit yakınlarını ve çocuklarını teselli etmiş, şehit yakınlarının, servetlerini en iyi şekilde değerlendirmeleri hususunda kendilerine yardımcı olmuş, onları evlen-

dirnek ve düğün giderlerini karşılamak üzere onlara başışta bulunmuş, kendilerine ordu komutanlığı gibi önemli görevler vererek onları onurlandırmıştır (Altun, 2010, s.242).

1.1.2.Gazi Kavramı

Arapça kökenli olan gazi kelimesi; savaşan, gaza eden, düşmanla yapılan savaşa katılıp ölmeyen yurduna sağ dönen kişi anlamında bir unvandır. Gazilik, cihada veya savaşa katılarak kahramanlıklar gösteren askerlere verilen bir unvandır (İslam Ansiklopedisi, 1996, s. 443).

Gazi kavramı, Kur-an'ı Kerim'de daha çok mücahit kelimesi şeklinde geçmektedir. Hadis-i Şeriflerin tamamında övülen gazilik kavramı ve çoğulu guzat kelimesi, Allah yolunda savaşan kişiler için kullanılmıştır.

Türkiye'de yürürlükte bulunan yasal mevzuat incelendiğinde gazilik, temel olarak Muharip Gazi ve Malul Gazi olmak üzere iki kavram altında toplanmıştır.

1.1.2.1.Muharip Gazi Kavramı

Milli mücadeleye katılması sebebiyle İstiklal Madalyası verilmiş bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Muharip Gazi olarak kabul edilmektedirler. Ayrıca 1950-1953 yılları arasında Kore'de savaşa katılmış olan ve 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtında savaşa katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına da Muharip Gazi unvanı verilmiştir (1005 sayılı Kanun, 1968). Emniyet mensupları ve kamu görevlileri arasında muharip gazi bulunmamaktadır.

1.1.2.2.Malul Gazi Kavramı

Türk Silahlı Kuvvetleri üyelerinden; Türkiye Cumhuriyeti Devleti hudutlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi ile savaşta veya Devletin varlığını ve birliğini yıkmayı amaçlayan her türlü terör örgütüne yönelik yurtiçi ve yurt dışında sürdürülen mücadelenin hazırlık ve icrası esnasında düşman ya da terörist silahlarının etkisiyle veya operasyon bölgesindeki harekât ve hizmetlerin sebep ve tesiriyle yaralananlardan maluliyeti sağlık raporu ile kesinleşen kişiler malul gazi olarak kabul edilmektedir (www.muharipgaziler.org.tr).

1.1.3.15 Temmuz Sivil Demokrasi Şehit ve Gazileri

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe teşebbüsü ile bu eylemin devamı niteliğindeki eylemler sebebiyle malul olan veya hayatını kaybedenler 15 Temmuz Sivil Demokrasi Şehit ve Gazileri olarak kabul edilmektedirler.

1.2.Sosyal Dışlanma Kavramı

Sosyal dışlanma toplumla tam olarak bütünleşmeye yarayan fırsatlara erişimin engellenmesi, vatandaş olmanın verdiği siyasal haklar, sosyal haklar ve medeni hakların yoksunluğu ve bunların tam olarak kullanılamaması sonucu bireyin toplum ile olan sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerinin azalması ve kopmasıdır.

Sosyal bütünleşmenin tersi bir anlama sahip olan sosyal dışlanma kavramı, toplumun bir parçası olamamak anlamına gelir. Ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşamda yer alamama, yabancılaşma ve toplumun genelinden uzakta kalma durumu ve sürecidir (Duffy, 1995, s.21).

Genel bir tanım olarak, sosyal dışlanma bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara kişi ve gruplar tarafından ulaşılamamasıdır (Şahin T. , 2009, s.13).

Sosyal dışlanmanın göstergeleri arasında; işsizlik, gelir seviyesinin düşük olması, eğitim seviyesi, yalnızlık, psikolojik rahatsızlıklar, engellilik ve diğer fiziksel sağlık problemleri, kalabalık evler, kötü yaşam koşulları, suç ve şiddet unsurlarının varlığı, politik aktivitelerin dışında kalma, yaşanan mekânın özellikleri, sosyal bütünleşmenin dışında kalma, ekonomik istikrarsızlık sayılabilir (Hallerod & Larsson, 2008, s.19).

1.2.1.Sosyal Dışlanma Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Sosyal dışlanma ilk olarak 1960'lı yıllarda Fransa'da ortaya çıkan ve günümüzde Avrupa'da genel kullanımda olan (Bayram N. , Aytaç, Aytaç, Sam, & Bilgel, 2012, s. 376) ve tartışılan bir kavramdır (Sapancalı, 2005, s. 13). Fransa'da dışlanma terimini ilk kullanan, Rene Lenoir, 1974 yılında yayınlamış olduğu kitabında, dışlanmışları ekonomik büyümenin sonuçlarından yararlanamayan kişiler olarak belirtmiş ve dışlanmışların, sadece yoksul kişiler olmadığını, bunun dışında çok çeşitli kişileri içerdiğini ifade etmiştir (Şahin T. , 2009, s.17).

1970'li yıllardan itibaren işsizlik oranlarındaki artış, artan uluslararası göç ve refah devletinin gerilemesi, sosyal dışlanma kavramına olan ilgiyi büyük oranda arttırmıştır. İşsiz sayısının artması, gecekondulaşma gibi sosyal sorunların artmasıyla, sosyal dışlanma, yoksulluk, işsizlik ve istihdam politikalarıyla birlikte ele alınmaya başlanmıştır (De Haan, 2000, s.34).

Sosyal dışlanma 1990'lı yıllardan itibaren AB'nin temel sosyal politika konularından birisi olarak kabul edilmiştir. Amsterdam Antlaşmasınının 136 ve

137'nci maddelerinde sosyal dışlanmaya vurgu yapılarak, sosyal dışlanma ile mücadelenin AB'nin temel hedefi olduğu belirtilmiştir (Çelik, 2004, s.40).

Amsterdam Antlaşması ile sosyal dışlanmayla mücadele; istihdamı geliştirme, yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirme, uygun sosyal koruma, sosyal diyalog, sürekli ve yüksek bir istihdam düzeyine erişme olanağı veren insan kaynaklarını geliştirme ile birlikte Avrupa sosyal politikasının altı hedefinden biri arasında yer almıştır (Turan, Aydılek, & Şen, 2016, s.3).

Aralık 2000 yılında gerçekleştirilen Nice Avrupa Konseyi, yoksulluk ve dışlanmanın önlenmesi ve sosyal içerilmenin gerçekleştirilmesini Avrupa Birliği'nin temel hedefleri arasında gösterilmiştir. İstihdama erişim olmak üzere, her türlü dışlanma ve ayrımcılık ile mücadele etmek hedef olarak belirlenmiştir (Sapançalı, 2005, s.64).

1.2.2.Sosyal Dışlanmanın Nedenleri

Sosyal dışlanmanın nedenleri başta ekonomik, politik, sosyal, bireysel ve psikolojik olmak üzere çok çeşitlidir. Yoksulluk, işsizlik, küreselleşme ve emek piyasasında yaşanan değişim ekonomik nedenlerdendir. Arkadaş çevresi, aile ilişkilerinin niteliği, sosyal etkinliklerde bulunma sosyal nedenlerdendir. Bireysel nedenler ise yaş, cinsiyet, medeni hal, çocuk sahibi olma ve çocukların sayısı, eğitim, vatandaşlık haklarından yararlanma ve sağlık durumları ile ilgilidir. Kişi ve grupların uygulanan politikalar neticesinde toplumsal alanın dışında kalması da politik nedenlerdendir (Sürüel, 2008, s. 48).

Gelir dağılımındaki adaletsizlik sonucu artan yoksulluk sebebiyle temel, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamayan kişiler; yaşadıkları topluma katılmakta zorlanmakta ve sosyal dışlanma yaşamaktadırlar.

Günümüzde emek piyasasında yaşanan gelişmeler ve esnek zamanlı çalışma gibi istihdam şekillerindeki meydana gelen yenilikler ücret düzeylerinde ve sosyal haklarda farklılaşmaya sebep olarak eşitsizliği arttırmaktadır. Vasıfsız iş gücünün ve düşük gelirle kayıt dışı çalışanların emek piyasasından dışlanmaları diğer alanlarda da sosyal dışlanma yaşamalarına sebep olmaktadır.

Kişilerin eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması, emek piyasasında ve sosyal koruma alanında da eşitsizlik yaşamasına neden olmaktadır. Eğitim alanında eşitsizliğe uğrayan kişileri, farklı alanlarda da eşitsizlik yaşayarak sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedirler. Yeterli eğitim alamayan kişi, iş güvenesi olan yüksek ücretli bir iş yerine düşük ücretle, zor ve kötü koşullarda kayıt dışı çalışmak suretiyle yeterli sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanamamakta ve sosyal dışlanma yaşamaktadır.

Sosyal koruma sosyal güvencenin ötesinde bireyin sosyal risklere karşı güvenceye alınması, istihdamının sağlanması ve toplumla bütünleşmesinin sağlanmasını hedeflemektedir. Sosyal koruma çerçevesinde olmayan ve dolayısıyla da gelirden, istihdamdan ve sosyal yardımdan yoksun bireyin sosyal dışlanma ile karşılaşması kaçınılmazdır (Aktaş, 2014, s. 21).

Sosyal dışlanma ve yoksulluk arasında neden-sonuca dayalı bir ilişki bulunmakta, sosyal dışlanma yoksulluğun bir nedeni olarak ortaya çıkarken aynı zamanda yoksulluğun da bir sonucudur (Yıldırımaltı & Yenihan, 2013).

İşsizlik, ekonomik açıdan gelir yetersizliğine dolayısıyla yoksulluğa sebep olurken, sosyal-psikolojik etkileriyle sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. Sosyal dışlanmanın emek piyasaları ile olan ilişkisi istihdamdan dışlanma ve emek piyasası içinde ortaya çıkan sosyal dışlanma şeklinde iki farklı biçimde olmaktadır (Akalin, 2006, s. 34)

Emek piyasası içinde ortaya çıkan sosyal dışlanma; düşük ücretle kötü ve yetersiz çalışma koşullarında emek arz eden çalışan yoksullarda görülmekteyken, uzun süreli işsizler, ilk kez iş arayanlar, emek piyasasında vasıflarına uygun iş bulamayanlar, işten çıkarılanlar, yeniden iş bulma olasılığı düşük olanlar istihdamdan dışlanmış kişileri oluşturmaktadırlar (Işık Erol, 2013, s.62).

Gelir eksikliği nedeniyle temel ihtiyaçlardan mahrum bırakılma ve bu ihtiyaçlara erişimde ortaya çıkan yetersizlikler, kişinin birçok faaliyet ve mallar arasından seçme özgürlüğünü kısıtlayıcı rol oynamakta ve kişiyi sosyal dışlanma sürecine itmektedir (Tireli, Çoşkun, & Kunduracı, 2013, s.77).

1.3.Yaşam Kalitesi Kavramı

Yaşam kalitesi kelime olarak araştırmacılar tarafından bireysel algı, yaşam doyumu, iyilik, refah olarak tanımlanırken Yunan felsefesinde, insanların memnuniyeti olarak tanımlanmıştır (Edisan & Kadioğlu, 2013, s.3).

Kelime olarak iş, barınma, çevre, görsel sanatlar ve sağlık gibi geniş alana yayılmış faktörleri içeren iyi yaşam adıyla ele alınarak anlatılan yaşam kalitesi kavramı ilk olarak Long tarafından “On the Quantity and Quality of Life” isimli makalesinde ele alınmıştır. Yaşam kalitesi, insan hakları konusunda yaşanan gelişmelerle birlikte, tüm politik kararların alınmasında önemli bir gösterge olmuş, toplumların ulaşmak istediği bir hedef şekline gelmiştir (Aydiner Boylu & Paçacıoğlu, 2016, s.138).

Dünya Sağlık Örgütü yaşam kalitesini, kişinin yaşadığı kültür ve değer sis-

temleri çerçevesinde, amaçları, beklentileri, yaşam standartları ve ilgileri ile alakalı olarak yaşamdaki pozisyonu algılaması olarak tanımlamıştır (Ercan, 2010, s.11). Yapılan tanım fiziksel sağlık, psikolojik durum, bağımsızlık düzeyi, sosyal ilişkiler, çevresel özellikler ve maneviyat ile ilişkili özellikleri kapsayan altı alan içermektedir. Bu altı alandan fiziksel sağlık; ağrı, rahatsızlık, enerji, halsizlik, yorgunluk, uyku, dinlenme şeklindedir. Psikolojik Durum; pozitif düşünceler, düşünme, öğrenme, hafıza, konsantrasyon, kendine güven, beden imajı ve dış görünüş, negatif düşünceleri ifade etmektedir. Bağımsızlık Düzeyi; hareket edebilme, günlük yaşam aktiviteleri, ilaçlara ve tedaviye bağımlı olma durumu, çalışma kapasitesi ifade etmektedir. Sosyal İlişkiler; kişisel ilişkiler, sosyal destek bu kategorinin içeriğini oluşturmaktadır. Çevresel Özellikler; fiziksel güvenlik, ev çevresi, finansal kaynaklar, sağlık ve sosyal bakıma ulaşılabilirlik ve kalite, yeni bilgilere ve becerilere ulaşma fırsatı, fiziksel çevre (hava kirliliği, gürültü, trafik, iklim) koşullarını ifade etmektedir. Maneviyat ile İlgili Özellikler; ruhsal, dinsel ve kişisel inançlardır.

Shin ve Johnson'a göre yaşam kalitesi; kişilerin isteklerini gerçekleştirebilmesi, toplumsal faaliyetlere katılarak toplumla birlikte hareket edebilmesi, kendisini geliştirebilmesi şeklinde tanımlanmıştır (Zorba, 2008, s 82).

Butrckhardt ise yaşam kalitesini; yaşamdan beklentilerine erişebilme, kişilerin fiziksel ve maddi anlamda yeterli olması, diğer kişiler ile olumlu ilişkiler kurması, toplumsal ve vatandaşlık davranışlarda sosyal güç yeterliliğe sahip olması, bireylerin kendini geliştirmesi ve eğlenceye zaman ayırabilmesi olarak tanımlamıştır (Perim, 2007, s.10).

2. YÖNTEM

2.1.Araştırmanın Amacı

Şehitlik ve gaziliğe sebep olan olay sonrası şehit yakınları ve gazilerin sosyo-ekonomik ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimler eşitsizlik, güvencesizlik, adaletsizlik gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu durum şehit yakınları ve gazilerin üretim süreçlerine dâhil olamamaları, sosyal, kültürel, ekonomik hayata tam olarak katılamamaları nedeniyle de sosyal dışlanma sorunu yaşamalarına ve yaşam kalitelerinde olumsuzluğa sebep olabilmektedir.

Olası sosyal dışlanma sorunun ortadan kaldırılması ve yaşam kalitesinin artırılması için pozitif ayrımcılık temelinde sosyal güvenlik uygulamaları ile şehit yakınları ve gazilerin gelirinin devamlılığını sağlamak, işgücü piyasasına erişebilmelerini kolaylaştırmak, sosyal ve kültürel alanlarda toplumsal hayata katılabilmeleri hedeflenmektedir.

Araştırmanın amacı şehit yakınları ve gazilere yönelik uygulamaların; sosyal dışlanmışlık algısına ve yaşam kalitesine olan etkisini ortaya koymaktır.

Bu bağlamda araştırmanın bağımsız değişkenleri olan gelir seviyesi, istihdam durumu ve demografik bilgilerin araştırmanın bağımlı değişkenleri olan sosyal dışlanma algısı ve yaşam kalitesine olan etkisi ve aralarındaki ilişki araştırılmıştır.

2.2.Araştırmanın Önemi

İşsizler, yoksullar, engelliler, kadın ve çocukların sosyal dışlanma ve yaşam kalitesi ile ilgili pek çok çalışma bulunurken Türk toplumunun önemli bir unsuru belki de bütünleştirici olarak en önemli unsuru olan şehit yakınları ve gazilerin sosyal dışlanma ve yaşam kalitesini ölçen bir çalışma bulunmamaktadır.

Toplumun önemli bir kesimi oluşturan şehit yakınları ve gazilerin sosyal dışlanma algısı ve yaşam kalitesini ölçen bir çalışmanın olmaması; şehit yakınları ve gazilerin sorunlarına yeteri kadar dikkat çeken; ekonomik, sosyal ve kültürel durumları ortaya koyan; politika yapıcıları bilgilendirici akademik çalışmaların az oluşu bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

2.3.Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Türkiye coğrafyasının tamamına yayılmış olan evrende örnekleme girenlere ulaşmak oldukça zor olmuştur. Araştırma evreninin tamamından veri toplanması için araştırma süresinin ve mali kaynakların yeterli olmaması, Türkiye'deki tüm şehit aileleri ve gazilere ulaşılmasını engellemiştir.

Şehit ve gazi kavramlarının tam olarak kanunlar ile belirlenmemiş olmasından kaynaklı olarak, farklı kanun maddeleri kapsamında vazife malullüğü aylığı alanların tamamı yani 5334, 3713 ve 2330 sayılı kanunlar ile kendisine tazminat ödenen ve aylık bağlanan kişiler çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. 15 Temmuz Demokrasi Şehitleri ve Gazileri ile Vatana Hizmet Tertibinden kendilerine maaş bağlanan Kore ve Kıbrıs Savaşı Gazilerinin sayılarının az olması ve kendileri ile anket çalışması yapabilmemizin zorluklarından dolayı çalışmaya dâhil edilmemişlerdir.

Araştırma örnekleme 2015 yılı sonrası şehit olanların yakınları ve gazilerin psikolojik olarak hassas yapıları göz önüne alınarak araştırma örnekleme dâhil edilmeyerek anket çalışması uygulanmamıştır. Çalışmanın yapıldığı dönemde 2015 yılı sonrası gazi olanların büyük kısmının tedavi sürecinin devam ediliyor olması sebebiyle anket uygulanmamıştır.

Araştırmada ulaşılan örneklemin tüm şehit aileleri ve gazileri temsil ettiği varsayılmıştır.

2.5.Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evreni 1984 yılından itibaren şehit olan on beş bin kamu görevlisinin yakınları ve altı bin gaziden oluşmaktadır. Bütün evrenin araştırmaya dâhil edilmesi, yani gruptaki herkes hakkında bilgi toplamak için zaman ve mali kaynaklar konusundaki sınırlılıklar tam sayımı imkânsız kılmıştır. Bu nedenle araştırmayı ilgilendiren grubun tümünden, bu grubu temsil edecek bir örneklem seçilerek, evrenin içinde yer alan, özellikleri ve verdikleri cevaplar açısından evreni yansıtan daha küçük bir gruptaki insanlardan bilgi toplanmıştır. Örneklem yöntemi olarak kolayda örneklem metodu tercih edilmiştir. Örneklem hatası yapmamak için evreni temsil edebilecek sayı olan 365 örneklem sayısına ulaşılmıştır.

Türkiye genelinde teşkilatlanmış olması sebebiyle Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneğinden izin alınarak büyük çoğunluğu dernek üyesi şehit yakını ve gaziye yüz yüze ve mail yoluyla ulaşılarak toplam 700 anket uygulanmıştır. Bu anketlerden 86 adedi anket formunun büyük çoğunluğunu işaretlediği, 44 adedi aynı seçeneği işaretlediği için çalışmaya dâhil edilmemiş, 205 şehit yakını ve 365 gazinin doldurduğu toplam 570 adet anket formu değerlendirilmeye alınmıştır.

2.6.Veritoplama Yöntemi ve Aracı

Araştırmada şehit yakınları ve gazilerin sosyal dışlanmışlık algısı ve yaşam kalitesini ölçmek için veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır.

Sade bir dil ile yazılan anket formu dört bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm, Şehit ve Gaziye ait kişisel bilgileri içeren beş sorudan oluşmaktadır. İkinci Bölüm anket formunu dolduran kişinin demografik ve kişisel bilgilerine ilişkin on dokuz sorudan oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümdeki sorular çoktan seçmeli olarak hazırlanmıştır. Üçüncü bölüm, sosyal dışlanmışlığı ölçmeyi amaçlayan yirmi yedi sorudan ve dördüncü bölüm yaşam kalitesini ölçmeyi amaçlayan yirmi altı sorudan oluşmuştur. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde bulunan sorularda ölçü aracının puanlanabilmesi için beşli likert türü puanlama ölçeği kullanılmıştır.

2.7.Araştırmada Kullanılan Ölçüm Araçları

2.7.1.Sosyal Dışlanma Ölçeği

Jehoel Gijssbers & Vrooman tarafından sosyal dışlanma kavramını ölçmek için geliştirilen ve Nuran Bayram, Serpil Aytaç, Mustafa Aytaç ve Neslihan Sam tarafından geçerlilik ve güvenlik analizi yapılarak Türkçe literatüre kazandırılmış olan Sosyal Dışlanma Ölçeği araştırmanın sosyal dışlanma ölçeği olarak seçilmiştir. Nuran Bayram vd. tarafından kullanılan Sosyal Dışlanma Ölçeği maddi yoksunluk, sosyal haklara ulaşma, sosyal katılımçılık ve kültürel uyum olmak üzere dört boyutta 5'li likert tipinde otuz beş maddeden oluşmaktadır. Çalışmada, Sosyal Dışlanmışlık Ölçeğini kullanabilmek için Prof. Dr. Nuran Bayram'dan mail yoluyla izin alınmıştır.

Bayram ve arkadaşları tarafından Türkçe versiyonu geliştirilen Sosyal Dışlanma Ölçeğinin güvenilirlik katsayısı (α) 0,85'tir. Anket formunda Sosyal Dışlanmışlık Ölçeğinin kültürel uyum boyutunu oluşturan son beş madde şehit yakınları ve gaziler tarafından olumsuz algılanabileceği sebebiyle çıkarıldıktan sonra güvenilirlik analizi yapılmış ve üç maddenin güvenilirlik derecesi düşük ölçüldüğü için ölçekten çıkarılmıştır. Ölçek, maddi yoksunluk, sosyal haklara ulaşma, sosyal katılımçılık şeklinde üç boyut yirmi yedi madde olarak uygulanmış ve güvenilirlik katsayısı (α) 0,91 olarak ölçülmüştür.

2.8.Yaşam Kalitesi Ölçeği

Dünya Sağlık Örgütü tarafından kişinin iyilik halini ölçen ve kültürler arası karşılaştırmalara olanak veren WHOQOL-BREF ölçeği, biri genel algılanan yaşam kalitesi, diğeri algılanan sağlık durumunun sorgulandığı iki soruyla birlikte toplam yirmi altı soru, fiziksel, psikolojik, sosyal ilişkiler ve çevresel alanlar olmak üzere dört alandan meydana gelmiştir. Türkçe dâhil yirmiden fazla dile çevrilmiştir.

WHOQOL-BREF Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeğinin güvenilirlik katsayısı (α) 0,91'dir. Türkçe'ye uyarlanması Eser ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiştir (Eser, ve diğ.leri, 1999).

2.9.BULGULAR

Tablo-1 Şehit Yakını ve Gazilerin Kişisel Özelliklerine İlişkin Bilgilerin Dağılımı

DEĞİŞKEN	DÜZEY	SAYI	YÜZDE %	
Araştırmaya Katılan	Şehit Yakını	Anne-Baba	28	4,9
		Kardeş	65	11,4
		Eş	37	6,5
		Çocuk	75	13,2
		Toplam	205	36
	Gazi	365	64	
	Toplam	570	100	
Cinsiyet	Erkek	485	85,1	
	Kadın	85	14,9	
	TOPLAM	570	100	
Yaş	15-20	9	1,6	
	21-30	161	28,2	
	31-40	193	33,9	
	41-50	178	31,2	
	51-65	24	4,2	
	65+	5	0,9	
	TOPLAM	570	100	
Medeni Durum	Evli	398	69,8	
	Bekâr	115	20,2	
	Dul	42	7,4	
	Boşanmış	15	2,6	
	TOPLAM	570	100	

Tablo-1’de katılımcıların cinsiyet, yaş ve medeni durumlarına ait bilgiler yer almaktadır. Buna göre %64’ü gazi, %36’sı şehit yakını olan toplam 570 katılımcının %85,1’i erkek, %14,9’u kadındır. Ankete katılan kişiler yaşları itibariyle değerlendirildiğinde %1,6’sı 15-20 yaş, %28,2’si 21-30 yaş, %33,9’u 31-40 yaş, %31,2’si 41-50 yaş, %4,2’si 51-65 yaş arasında ve %0,9’u 65 yaş-tan daha büyüktür. Medeni durumları incelendiğinde katılımcıların %69,8’i evli, %20,2’si bekâr, %7,4’ü dul, %2,6’sı boşanmıştır.

Tablo-2 Şehit Yakını ve Gazilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgilerin Dağılımı

		Anne-Baba	Kardeş	Eş	Çocuk	Şehit Yakını		Gazi		Toplam	
						n	%	n	%	n	%
Yaşanan Yer	Köy	5	3	1	8	17	8,3	9	2,5	26	4,6
	Kasaba	2	3	0	3	6	2,9	7	1,9	13	2,3
	İlçe	7	25	14	28	74	36,1	113	31	187	32,8
	İl	14	36	22	36	108	52,7	236	64,7	344	60,4
	Toplam	28	65	37	75	205	100	305	100	570	100
Sosyal Güvence	Var	28	65	37	68	198	96,6	365	100	563	98,8
	Yok	0	0	0	7	7	3,4	0	0	7	1,2
	Toplam	28	65	37	75	205	100	365	100	570	100
Eğitim Durumu	Okur-Yazar	5	0	0	0	5	2,4	1	0,3	6	1,1
	İlkokul	10	9	6	0	25	12,2	52	14,2	77	13,5
	Ortaokul	5	10	4	4	23	11,2	73	20	96	16,8
	Lise	4	23	13	27	67	32,7	149	40,8	216	37,9
	Yüksekokul	2	7	4	20	33	16,1	35	9,6	68	11,9
	Üniversite	2	16	10	24	52	25,4	55	15,1	107	18,8
	Toplam	28	65	37	75	205	100	365	100	570	100
Ev Sahipliği	Kendi Evi	25	39	23	41	128	62,4	229	62,7	357	62,6
	Kira	3	21	10	22	56	27,3	100	27,4	156	27,4
	Lojman	0	2	0	1	3	1,5	17	4,7	20	3,5
	Akraba Evi	0	3	4	11	18	8,8	19	5,2	37	6,5
	Toplam	28	65	37	75	205	100	365	100	570	100
Araç Sahipliği	Var	12	35	23	23	93	45,4	239	65,5	332	58,2
	Yok	16	30	14	52	112	54,6	126	34,5	238	41,8
	Toplam	28	65	37	75	205	100	365	100	570	100
Evide İnternet Bağlantısı	Var	12	38	29	42	121	59	267	73,2	388	68,1
	Yok	16	27	8	33	84	41	98	26,8	182	31,9
	Toplam	28	65	37	75	205	100	365	100	570	100

Katılımcıların %4,6'sı köyde, %2,3'ü kasabada, %32,8'i ilçede, %60,4'ü illerde yaşamaktadır. Şehit yakınlarının % 52,7'si illerde, %36,1'i ilçelerde yaşayan gazilerin %64,7'si illerde %31'i ilçelerde yaşamaktadır.

Araştırmaya katılanların %98,8'inin sosyal güvencesi vardır, %1,2'sinin sosyal güvencesi yoktur. Sosyal güvencesi bulunmayanların tamamı 25 yaşını aşmış, henüz bir işe başlamamış erkek şehit çocuklarıdır.

Katılımcıların %1,1'i okur-yazar, %13,5'i ilkokul, %16,8'i ortaokul, %37,9'u lise, %11,9'u lise ve %18,8'i üniversite mezunudur. Şehit çocuklarının %36'sı lise, %26'sı yükseköğretim ve %32'si üniversite mezunudur.

Araştırmaya katılanların %62,6'sı kendi evinde oturmakta, %27,4'ü kirada, %3,5'i lojmanda, %6,5'i akraba evinde ücret ödmeden oturmaktadır. Şehit yakınlarının %62,4'ü, gazilerin %62,7'si kendi evlerinde otururken şehit yakınlarının %27,3'ü gazilerin %27,4'ü kirada oturmaktadır.

Katılımcıların %58,2'sinin kendisine ait binek aracı varken, %41,8'inin binek aracı yoktur. Şehit yakınlarının %45,4'ü, gazilerin %65,5'i binek araç sahibidir.

Ankete katılanların %68,1'inin evinde internet bağlantısı mevcutken %31,9'unun evinde internet bağlantısı bulunmamaktadır. Şehit yakınlarının %59'unun, gazilerin %73,2 sinin evinde internet bağlantısı mevcuttur.

Tablo-3 Şehit Yakını ve Gazilerin Aylık Kişisel Gelir ve Aylık Hane Gelirlerine İlişkin Bilgilerin Dağılımı

		Anne-Baba	Kardeş	Eş	Çocuk	Şehit Yakını		Gazi		Toplam	
						n	%	n	%	n	%
Aylık Kişisel Gelir	0-1603	11	6	4	28	49	23,9	10	2,7	59	10,4
	1604-4000	16	59	27	45	147	71,7	148	40,5	295	51,8
	4001-7000	1	0	5	2	8	3,9	188	51,5	196	34,4
	70001-10000	0	0	1	0	1	0,5	17	4,7	18	3,2
	10001-15000	0	0	0	0	0	0	2	0,5	2	0,4
	Toplam	28	65	37	75	205	100	305	100	570	100

Aylık Hane Geliri	0-1603	5	2	0	8	15	7,3	6	1,6	21	3,7
	1604-4000	21	53	23	58	155	75,6	125	34,2	280	49,1
	4001-7000	2	10	13	9	34	16,6	201	55,1	235	41,2
	70001-10000	0	0	0	0	0	0	30	8,2	30	5,3
	10001-15000	0	0	1	0	1	0,5	3	0,8	3	0,5
	Toplam	28	65	37	75	205	100	305	100	570	100

Aylık kişisel gelir durumu incelendiğinde katılımcıların %10,4'ü asgari ücretin altında 0-1603 lira arasında bir kişisel gelire sahiptir. Şehit yakınlarının %23,9'u, gazilerin %2,7'si 0-1404 lira arasında bir kişisel gelire sahiptir. Şehit anne-babalarının 0-1603 lira arasında kişisel gelir sahip olanların oranı %33,3'tür. Katılımcıların %51,8'i 1604-4000 lira, %34,4'ü 4001-7000 lira, %3,2'si 7001-10000 lira ve %0,4'ü 10001-15000 lira arasında aylık kişisel gelire sahiptir. Şehit yakınlarının %71,7'sinin, gazilerin %40,5'inin aylık kişisel geliri 1604-4000 lira arasında iken, gazilerin %51,5'i şehit yakınlarının ise %3,9'u 4001-7000 lira aylık kişisel gelire sahiptir.

Katılımcıların %3,7'sinin aylık hane geliri 0-1603 lira, %49,1'nin 1604-4000 lira, %41,2'sinin 4001-7000 lira, %5,3'ünün 7001-10000 lira ve %0,5'inin aylık hane geliri 10001-15000 lira arasındadır. Gazilerin aylık hane geliri %49,1 ile 1604-4000 lira ve %41,2'sinin aylık hane geliri ise 4001-7000 lira arasındadır. Şehit yakınlarının aylık hane geliri incelendiğinde, şehit yakınlarının %75,6'sının aylık hane geliri 1604-4000 lira yani asgari ücretten yüksek yoksulluk sınırından aşağıdadır.

Tablo-4 Şehit Yakını ve Gazilerin İş Hakkı ve Çalışma Durumuna İlişkin Bilgilerin Dağılımı

Çalışma Durumu		Anne-Baba	Kardeş	Eş	Çocuk	Şehit Yakını		Gazi		Toplam	
						n	%	n	%	n	%
Çalışma Durumu	Evet	4	61	21	48	134	65,4	225	61,6	359	63
	Hayır	24	4	16	27	71	34,6	140	38,4	211	37
	Toplam	28	65	37	75	205	100	365	100	570	100

Çalışmama Sebebi	Ev Hanımı	6	2	12	0	20	28,6	0	0	20	9,5
	Emekli	14	0	1	0	15	21,4	46	32,6	61	28,9
	İş Bulamıyor	0	1	1	11	13	18,6	31	22	44	20,9
	Atama Bekliyor	0	0	2	4	6	8,6	6	4,3	12	5,7
	Yaşlı	4	0	0	0	4	5,7	0	0	4	1,9
	Öğrenci	0	0	0	10	10	14,3	0	0	10	4,7
	Çalışmak İstemiyor	0	0	1	0	1	1,4	9	6,4	10	4,7
	Fiziksel Gücü Yetersiz	0	0	1	0	1	1,4	49	34,8	50	23,7
	Toplam	24	3	18	25	70	100	141	100	211	100
İsteki Pozisyonu	Memur	1	46	14	38	99	73,3	80	35,7	179	49,9
	Kamuda İşçi	0	12	3	2	17	12,6	108	48,2	125	34,8
	İşçi	0	3	0	8	11	8,1	22	9,8	33	9,2
	Kendi İş	3	1	1	1	6	4,4	13	5,8	19	5,3
	Aile İşçisi	0	0	1	1	2	1,5	1	0,4	3	0,8
	Toplam	28	65	37	75	135	100	224	100	359	100
İş Hakkı Kullanımı	Evet	0	53	14	38	105	51,2	209	57,3	314	55,1
	Hayır	28	12	23	37	100	48,8	156	42,7	256	44,9
	Toplam	28	65	37	75	205	100	365	100	570	100
İş Hakkını Kim Kullandı	Kendi					0	0	170	59,6	170	38,3
	Eş					15	9,4	38	13,3	53	11,9
	Çocuk					52	32,7	19	6,7	71	16
	Kardeş					92	57,9	58	20,4	150	33,8
	Toplam					159	100	285	100	570	100

Ankete katılanların %63'ü çalışırken %37'si çalışmamaktadır. Şehit yakınlarının %65,4'ü, gazilerin %61,6'sı çalışmaktadır. Çalışmayan 211 kişinin %9,5'i ev hanımı, %28,9'u emekli, %20,9'u iş bulamadığı, %1,9'u yaşlı olduğu, %4,7'si öğrenci olduğu, %23,7'si çalışabilmek için fiziksel gücü yeterli olmadığından çalışmamakta, %4,7'si çalışmak istememekte ve %5,7'si

atama beklemektedir. Gaziler arasında ev hanımı bulunmamakta, ev hanımı olduğu için çalışmamakta olanların tamamı şehit yakınıdır. Gazilerin %32,6'sı, şehit yakınlarının %21,4'ü emekli oldukları için çalışmamaktadır. Emekli olduğu için çalışmamakta olan şehit yakınlarının tamamına yakını şehit anne-babasıdır. Gazilerin %22'si, şehit yakınlarının %18,6'sı iş bulamadığı için çalışmamaktadır. İş bulamadığı için çalışmamakta olan şehit yakınlarının tamamına yakını şehit çocuğudur. Çalışmak için fiziksel gücü yetersiz olduğu için çalışmayan gazilerin oranı %34,8 iken şehit yakınlarının %1,4'ünün fiziksel gücü yetersizdir.

Çalışan 359 kişinin %49,9'u memur, %34,8'i kamuda işçi, %9,2'si işçi, %5,3'ü kendi işinde, %0,8'i aile işçisi olarak çalışmaktadır. Gazilerin %35,7'si, şehit yakınlarının %73,3'ü memur olarak çalışırken, gazilerin %48,2'si şehit yakınlarının %12,6'sı kamuda işçi statüsünde çalışmaktadır. Gazilerin %9,8'i, şehit yakınlarının %8,1'i işçi olarak çalışmakta iken gazilerin %5,8'i, şehit yakınlarının %4,4'ü kendi işini yapmaktadır.

Ankete katılanların %55,1'i iş hakkını kullanmış, %44,9'u iş hakkını kullanmamıştır. Şehit yakınlarının %51,2'si, gazilerin %57,3'ü iş hakkını kullanmıştır. Şehit yakınlarının %48,8'i ve gazilerin %42,7'si iş hakkını kullanmamıştır.

Katılımcıların %38,3'ünün kendisi, %11,9'unun eşi, %16'sının çocuğu ve %33,8'inin kardeşi iş hakkını kullanmıştır. Gazilerin %20,4'ünün iş hakkını kardeşi kullanmıştır. Şehit çocuklarının %57,9'unun kardeşi iş hakkını kullandığı için iş hakkı kullanmamıştır. Şehit eşleri iş hakkını büyük oranda kullanmayarak çocuklarına kullandırmaktadırlar.

Katılımcıların her birinin sosyal dışlanmayı ölçmeye yarayan 27 madde için en az 27 en fazla 135 puan alınması mümkündür. Sosyal dışlanma seviyesi yorum kolaylığı açısından 3 gruba ayrılmıştır.

- 27 ile 62 arası puan alanlar; En Alt Düzey Sosyal Dışlanmış,
- 63 ile 99 arasında puan alanlar; Orta Düzeyde Sosyal Dışlanmış,
- 135 arasında puan alanlar; En Üst Düzeyde Sosyal Dışlanmış kişilerdir.

Araştırmaya katılanların sosyal dışlanma ölçeğine verdikleri cevapların ortalaması 64 puandır. Bu durumda şehit yakınları ve gaziler **Orta Düzeyde Sosyal Dışlanma** yaşamaktadırlar.

Yaşam Kalitesini ölçmeye yarayan 24 madde için en az 24 en fazla 120 puan alınması mümkündür. Yaşam Kalitesini yorum kolaylığı açısından 3 gruba ayrılmıştır.

- 24-56 puan alanlar; Yaşam Kalitesi Düşük,
- 57-88 puan alanlar; Yaşam Kalitesi Orta Düzeyde,
- 89-120 puan alanlar; Yaşam Kalitesi Yüksek kişilerdir.

Araştırmaya katılanların yaşam kalitesi ölçeğine verdikleri cevapların ortalaması 77 puandır. Bu durumda şehit yakınları ve gazilerin **Yaşam Kalitesi Orta Düzeydedir.**

Şehit yakını ve gazilerin yaşam kalitesi ile sosyal dışlanmışlık algısı arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığı basit korelasyon analizi ile test edilmiştir.

Tablo-5 Şehit Yakını ve Gazilerin Yaşam Kalitesi ile Sosyal Dışlanması Arasında Korelasyon Analizi

		Yaşam Kalitesi	Sosyal Dışlanma
Yaşam Kalitesi	Pearson Correlation	1	-,582
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	570	570
Sosyal Dışlanma	Pearson Correlation	-,582	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	570	570

Analiz sonuçları yaşam kalitesi ile sosyal dışlanma algısı arasında orta seviyede ve negatif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = -.582, p < .001$). Yaşam kalitesinde artış olduğunda sosyal dışlanma algısında azalma olmaktadır.

Araştırmaya katılan şehit yakını ve gazilerin aylık kişisel gelir seviyesi, aylık hane geliri, cinsiyeti, medeni durumu, yaşı, eğitim seviyesi, yaşadığı yer, yaşadığı evin mülkiyet durumu, hanede yaşayan kişi sayısı, evde internet kullanımı ve araç sahipliği durumlarının sosyal dışlanma algısı ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki çoklu korelasyon analizi ile araştırılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdaki Tablo-6'da verilmiştir.

Tablo-6 Demografik Bilgilerin Sosyal Dışlanma ve Yaşam Kalitesi Arasındaki Korelasyon Analizi

		SOSYAL DIŞLANMA	YAŞAM KALİTESİ
Aylık Kişisel Gelir	Pearson Correlation	-,171	,165
	Sig. (2-tailed)	,000	,000
Aylık Hane Geliri	Pearson Correlation	-,176	,196
	Sig. (2-tailed)	,000	,000
Cinsiyet	Pearson Correlation	-,067	,089
	Sig. (2-tailed)	,112	,033
Medeni Durum	Pearson Correlation	0,46	-,069
	Sig. (2-tailed)	,272	,100
Yaş	Pearson Correlation	-,159	,144
	Sig. (2-tailed)	,000	,001
Eğitim Düzeyi	Pearson Correlation	-,044	,120
	Sig. (2-tailed)	,289	,093
Yaşadığı Yer	Pearson Correlation	-,109	,180
	Sig. (2-tailed)	,009	,000
Yaşanan Evin Mülkiyeti	Pearson Correlation	,120	-,145
	Sig. (2-tailed)	,004	,001
Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Pearson Correlation	,095	-,024
	Sig. (2-tailed)	,023	,566
Evde İnternet Kullanımı	Pearson Correlation	,166	-,160
	Sig. (2-tailed)	,000	,000
Araç Sahipliği	Pearson Correlation	,207	-,231
	Sig. (2-tailed)	,000	,000
n		570	570

Elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan şehit yakınları ve gazilerin aylık geliri ile sosyal dışlanma algısı arasında zayıf ve negatif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = -.17, p < .01$). Gelir ile yaşam kalitesi arasında ise zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = .16, p < .01$). Değişkenler arasındaki negatif yönlü bir ilişkinin varlığı gelir arttıkça sosyal dışlanmanın azaldığını, gelir azaldıkça sosyal dışlanmanın arttığını göstermektedir. Gelir ile yaşam kalitesi arasında

var olan pozitif yönlü ilişkinin varlığı gelirin artmasıyla birlikte şehit yakınları ve gazilerin yaşam kalitesinin arttığını, gelirin azalması durumunda yaşam kalitesinin azaldığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan şehit yakınları ve gazilerin aylık hane gelir seviyesi ile sosyal dışlanma algısı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = -.17, p < .01$). Gelir ile yaşam kalitesi arasında ise anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = .19, p < .01$).

Cinsiyet ile yaşam kalitesi arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($r_{(570)} = .89, p < .05$).

Elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan şehit yakınları ve gazilerin yaş seviyesi ile sosyal dışlanma algısı arasında zayıf ve negatif yönlü bir ilişki ($r_{(570)} = -.15, p < .01$), yaş seviyesi ile yaşam kalitesi arasında ise zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = .14, p < .01$).

Elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan şehit yakınları ve gazilerin yaşadığı yer ile sosyal dışlanma algısı arasında zayıf ve negatif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = -.10, p < .01$), yaşadığı yer ile yaşam kalitesi arasında ise zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = .18, p < .01$).

Elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan şehit yakınları ve gazilerin yaşadıkları evin mülkiyeti ile sosyal dışlanma algısı arasında zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = .12, p < .01$). Yaşanan evin mülkiyeti ile yaşam kalitesi arasında ise zayıf ve negatif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = -.14, p < .01$).

Elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılanların hanede yaşayan kişi sayısı ile sosyal dışlanma algısı arasında zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = .95, p < .05$).

Elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılanların evde internet kullanımı ile sosyal dışlanma algısı arasında zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki ($r_{(570)} = .16, p < .01$), yaşam kalitesi ile zayıf ve negatif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = -.16, p < .01$).

Elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılanların araç sahipliği ile sosyal dışlanma algısı arasında zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki ($r_{(570)} = -.20, p < .01$), yaşam kalitesi ile zayıf ve negatif yönlü bir ilişki vardır ($r_{(570)} = -.231, p < .01$).

Araştırmaya katılan şehit yakını ve gazilerin sosyal dışlanma algısına ilişkin görüşlerin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği 570 kişiden elde edilen veri üzerinden araştırılmıştır. Bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo-7’de verilmektedir.

Tablo-7 Şehit Yakınları ve Gazilerin Sosyal Dışlanma Algısına İlişkin t-testi Sonuçları

		N	Ort.	S.S	Sd	t	P
Sosyal Dışlanma	Şehit Yakını	205	65,30	19,62	568	,701	,484
	Gazi	365	64,15	18,35			
Maddi Yoksunluk	Şehit Yakını	205	18,16	6,87	568	4,532	,000
	Gazi	365	15,69	5,85			
Sosyal Haklar	Şehit Yakını	205	29,91	11,31	568	,138	,890
	Gazi	365	29,78	10,17			
Sosyal Katılım	Şehit Yakını	205	17,21	4,73	568	-3,168	,002
	Gazi	365	18,66	5,47			

Tablo incelendiğinde şehit yakınları ve gazilerin sosyal dışlanma algılarına ilişkin görüşlerine göre t-testi sonuçlarının anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir ($t_{(568)} = ,701; p > .05$).

Elde edilen bulgulara göre şehit yakınları ve gazilerin maddi yoksunluk boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(568)} = 4.532; p < .05$). Şehit yakınlarının maddi yoksunluk görüşlerinin ortalaması (Ort.=18,16;S.S=6,87), gazilerin maddi yoksunluk görüşleri ortalamasından (Ort.=15,69;S.S=5,85) yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar şehit yakınlarının gazilerden daha fazla maddi yoksunluk çektiğini göstermektedir.

Şehit yakınları ve gazilerin sosyal haklar algılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($t_{(568)} = ,138; p > .05$).

Elde edilen bulgulara göre şehit yakınları ve gazilerin sosyal katılım boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(568)} = -3,168; p < .05$). Şehit yakınlarının sosyal katılım görüşlerinin ortalaması (Ort.=17,21;S.S=4,73), gazilerin sosyal katılım görüşleri ortalamasından (Ort.=18,66;S.S=5,47) düşük çıkmıştır. Bu sonuçlar gazilerin sosyal katılım boyutunda daha fazla dışlanma yaşadıklarını göstermektedir.

Şehit yakınları ve gazilerin yaşam kalitesi ve boyutlarına ilişkin görüşlerin anlamlı bir fark gösterip göstermediği 570 kişiden elde edilen veri üzerinden araştırılmıştır. Bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo-8'de yer almaktadır.

Tablo-8 Şehit Yakınları ve Gazilerin Yaşam Kalitesine İlişkin t-testi Sonuçları

		N	Ort.	S.S	Sd	t	P
Yaşam Kalitesi	Şehit Yakını	205	77,40	16,48	568	,323	,747
	Gazi	365	76,94	15,76			
Genel Sağlık	Şehit Yakını	205	5,64	1,86	568	1,112	,267
	Gazi	365	5,47	1,76			
Fiziksel Sağlık	Şehit Yakını	205	20,22	4,06	568	-,039	,969
	Gazi	365	20,23	4,05			
Psikolojik	Şehit Yakını	205	18,61	4,82	568	,725	,469
	Gazi	365	18,31	4,80			
Çevre	Şehit Yakını	205	20,41	5,64	568	-1,068	,286
	Gazi	365	20,91	5,17			
Sosyal İlişkiler	Şehit Yakını	205	6,32	1,92	568	2,768	,006
	Gazi	365	5,85	1,93			

Elde edilen bulgulara göre şehit yakınları ve gazilerin yaşam kalitesi algılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($t_{(568)} = ,323; p > .05$).

Şehit yakınları ve gazilerin yaşam kalitesi boyutlarından genel sağlık boyutu ($t_{(568)} = 1,112; p > .05$), fiziksel sağlık boyutu ($t_{(568)} = -,039; p > .05$), psikolojik sağlık boyutu ($t_{(568)} = ,725; p > .05$), çevre boyutu ($t_{(568)} = -1,068; p > .05$) ve sosyal ilişkiler boyutu ($t_{(568)} = 2,768; p > .05$) algılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Araştırma grubundan çalışan ve çalışmayanların sosyal dışlanma ve yaşam kalitesi boyutlarına ilişkin görüşlerin anlamlı bir fark gösterip göstermediği 570 kişiden elde edilen veri üzerinden araştırılmıştır. Bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo-9'da yer almaktadır.

Tablo-9 Çalışma Durumuna Göre Sosyal Dışlanma ve Yaşam Kalitesi Boyutlarına İlişkin Görüşlerin Görüşlerinin t-testi Sonuçları

		N	Ort.	S.S	Sd	t	P
Sosyal Dışlanma	Çalışıyor	359	63,93	18,35	568	-1,046	,296
	Çalışmıyor	211	65,63	19,56			
Maddi Yoksunluk	Çalışıyor	359	16,27	6,18	568	-1,552	,121
	Çalışmıyor	211	17,12	6,58			
Sosyal Haklar	Çalışıyor	359	29,86	10,46	568	,075	,940
	Çalışmıyor	211	29,79	10,81			
Sosyal Katılım	Çalışıyor	359	17,80	5,20	568	-2,027	,043
	Çalışmıyor	211	18,72	5,32			
Yaşam Kalitesi	Çalışıyor	359	78,71	16,06	568	3,152	,002
	Çalışmıyor	211	74,37	15,58			
Genel Sağlık	Çalışıyor	359	5,65	1,80	568	2,089	,037
	Çalışmıyor	211	5,33	1,77			
Fiziksel Sağlık	Çalışıyor	359	20,54	3,80	568	2,411	,016
	Çalışmıyor	211	19,70	4,40			
Psikolojik	Çalışıyor	359	18,97	4,78	568	,746	,000
	Çalışmıyor	211	17,43	4,71			
Sosyal İlişkiler	Çalışıyor	359	6,18	1,90	568	,342	,009
	Çalışmıyor	211	5,74	1,98			
Çevre	Çalışıyor	359	21,21	5,38	568	,448	,006
	Çalışmıyor	211	19,93	5,19			

Elde edilen bulgulara göre şehit yakınları ve gazilerin çalışma durumuna göre sosyal dışlanma algılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($t_{(568)} = -1,046; p > .05$).

Çalışma durumu ile sosyal dışlanma ölçeğinin boyutları incelendiğinde; sosyal katılım boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(568)} = ,870; p < .05$). Çalış(a) mayanların sosyal katılım boyutuna ait görüşlerinin ortalaması (Ort.=18,72;S.S=5,32) çalışanların sosyal katılım boyutuna ait görüşlerinin ortalamasından (Ort.=17,80;S.S=5,20) yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar çalış(a)mayanların çalışanlara oranla sosyal katılım alanında sorun yaşadığını göstermektedir.

Çalışan ve çalış(a)mayan şehit yakınları ve gazilerin yaşam kalitesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t_{(568)} = 3,152; p < .05$). Çalışanların yaşam

kalitesine ait görüşlerinin ortalaması (Ort.=78,71;S.S=16,06) çalış(a)mayanların yaşam kalitesine ait görüşlerinin ortalamasından (Ort.=74,37;S.S=15,58) yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar çalışan şehit yakını ve gazilerin yaşam kalitesinin çalış(a)mayanlara oranla yüksek olduğunu göstermektedir.

Çalışan ve çalış(a)mayan şehit yakınları ve gazilerin genel sağlık boyutuna ait görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t_{(568)}=2,089;p<.05$). Çalışanların genel sağlık boyutuna ait görüşlerinin ortalaması (Ort.=5,65;S.S=1,80) çalış(a)mayanların genel sağlık boyutuna ait görüşlerinin ortalamasından (Ort.=5,33;S.S=1,77) yüksek çıkmıştır.

Çalışan ve çalış(a)mayan şehit yakınları ve gazilerin fiziksel sağlık boyutuna ait görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t_{(568)}=2,411;p<.05$). Çalışanların fiziksel sağlık boyutuna ait görüşlerinin ortalaması (Ort.=20,54;S.S=3,80) çalış(a)mayanların fiziksel sağlık boyutuna ait görüşlerinin ortalamasından (Ort.=19,70;S.S=4,40) yüksek çıkmıştır.

Çalışan ve çalış(a)mayan şehit yakınları ve gazilerin psikolojik sağlık boyutuna ait görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t_{(568)}=,746;p<.05$). Çalışanların psikolojik sağlık boyutuna ait görüşlerinin ortalaması (Ort.=18,97;S.S=4,78) çalış(a)mayanların psikolojik sağlık boyutuna ait görüşlerinin ortalamasından (Ort.=17,43;S.S=4,71) yüksek çıkmıştır.

Çalışan ve çalış(a)mayan şehit yakınları ve gazilerin sosyal ilişkiler boyutuna ait görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t_{(568)}=,342;p<.05$). Çalışanların sosyal ilişkiler boyutuna ait görüşlerinin ortalaması (Ort.=6,18;S.S=1,90) çalış(a)mayanların sosyal ilişkiler boyutuna ait görüşlerinin ortalamasından (Ort.=5,74;S.S=1,98) yüksek çıkmıştır.

Çalışan ve çalış(a)mayan şehit yakınları ve gazilerin çevre boyutuna ait görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur($t_{(568)}=,342;p<.05$). Çalışanların çevre boyutuna ait görüşlerinin ortalaması (Ort.=21,21;S.S=5,38) çalış(a)mayanların çevre boyutuna ait görüşlerinin ortalamasından (Ort.=19,93;S.S=5,19) yüksek çıkmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Anayasa ile şehit yakınları, malul ve gaziler için özel koruma tedbirleri alınmıştır. Devlet çeşitli kurumları ile şehitlerin yetimleri ile malul ve gazilere yönelik sosyal güvenlik ve sosyal hizmet alanlarında çeşitli kolaylıklar sağlayarak onlara destek olmaktadır. Ancak şehit yakınları, malul ve gazilerin çeşitli alanlarda yaşadıkları sorunlar ve mağduriyetler bulunmaktadır. Şehit yakınları,

malul ve gaziler yaşanan olay sonrasında eski yaşamlarına geri dönmek noktasında ve işgücü piyasasında varlık gösterme alanında ve bağlanan aylıklar ilgili alanlarda sorunlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle malul ve gazilerin bir kısmı eski işlerini kaybetmekte, geriye dönememekte ya da yeni iş alanlarında varlık gösterememektedir. Yasal düzenlemeler açısından bakıldığında yeterli olabilecek bir çerçevede konunun ele alındığı söylenebilir. Ancak uygulamanın kalitesi ve gruplar arasında adaletin sağlanması da önemlidir. Uygun sosyal güvenlik ve sosyal hizmet uygulamaları ile eski yaşamlarına geri dönmekte zorlanan şehit yakınları ve gazilerin normal hayatlarına dönmeleri sosyal dışlanma yaşamaları önlenmelidir.

Şehit yakınları ve gazilerin büyük çoğunluğu il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadırlar. Kasaba ve köylerde yaşayanların oranı düşüktür. Kasaba ve köylerde yaşayanlar genelde şehit anne ve babalarıdır. Kasaba ve köylerde yaşayan kesim tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamaktadırlar. Bu kişilerin çalıştıkları alanlarda gelir elde etmelerinin, üretimden kopmalarının önüne geçecek özel politikalar uygulanmalıdır. İş hakkının kullanımı kasaba ve köylerde yaşayan vatandaşların kamu kurum ve kuruluşlarının bulunduğu ilçe ve illere göç etme kararı üzerinde etkili olabilmektedir. Köy ve kasabaları terk ederek göç eden kişiler tarım ve hayvancılık alanında üretimden vazgeçmektedirler ve bu durum ülke ekonomisini olumsuz etkilemektedir.

Şehit yakınları ve gazilerin yaşlandıkça sosyal dışlanma algılarının artmaktadır. Bu alanda güneş ışınlarından alınan D vitamini ihtiyacı öne çıkmaktadır. Yaşlanan kişiler evde oturmayı tercih etmekte yeteri kadar D vitamini alamamaktadırlar. D vitamini eksikliği kemiklerin güçsüzleşmesine ve kırıkların daha geç iyileşmesine sebep olarak yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Şu an gazilerin büyük kısmının 40-50 yaş aralığındadır. Önümüzdeki on yılda gazilerin daha da yaşlanacağı ve güçsüzleşeceği göz önünde bulundurularak sosyal dışlanma yaşamalarını azaltıcı tedbirlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulacaktır.

Eğitim seviyesinin artırılması sosyal dışlanma yaşanmasına azaltıcı bir etki yapmaktadır. Şehit yakınları ve gazilerin eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde yarıya yakını ilk ve ortaokul mezunudur. Özellikle gazi olan erlerin eğitim seviyeleri düşüktür. Okumak isteyip de maluliyeti sebebiyle okuma imkânı bulamayan gazilere uzaktan eğitim ve sınavsız giriş imkânları sağlanarak eğitim seviyeleri artırılmalıdır.

Şehit çocuklarında lise mezunu oranı yüksektir. Araştırma sonucunda şehit çocuklarının büyük kısmının liseden mezun olduktan sonra iş hakkını kullanarak memur kadrolu görevlerde çalışmaya başladıkları tespit edilmiştir. Lise mezunu ve üniversite mezunu olarak iş hakkını kullanan şehit çocuklarının yaşam

kalitesi ve sosyal dışlanma algısı incelendiğinde lise mezunu olarak iş hakkını kullanan şehit çocuklarının daha dezavantajlı oldukları tespit edilmiştir.

Gönüllü Köy Korucuları dışında şehit ailelerinde çocuk sayısını büyük oranda bir ya da ikidir. Babanın şehit olmasından sonra eşin hayata tutunma alanında en büyük dayanağı çocukları olmaktadır. Bu sebeple aileler, çocukları liseden mezun olduklarında üniversiteye başka bir şehre göndererek ayrı kalmak istememektedirler. Ayrıca aile, çocuğu bir an evvel güvenceli ve sürekli geliri olan bir işe yerleştirerek buldukları şehirde yaşamları beraberce sürdürmek arzusuyla çocuk liseden mezun olduktan sonra iş hakkını kullandırmaktadırlar.

Bu sebepler ile lise mezunu olarak iş hakkını kullanıp memur kadrosundan çalışmaya başlayan şehit çocukları bekâr oldukları ve ailesi ile beraber yaşadıkları dönemlerde maddi anlamda bir sorun yaşamamaktadırlar. Lise mezunu olarak memur kadrosunda göreve başlayan kişilerin görevde yükselme ve maaşlarında çok fazla bir gelişme yaşanmamaktadır. Bu sebeple şehit çocukları evlenip bir aile geçindirmeye başladıklarında maddi anlamda sıkıntı dolayısıyla sosyal dışlanma yaşamaktadırlar.

Şehit çocuklarından erkek olanların çalışmak için iş bulamamış olanlar, istihdam hakkından faydalanamamış olanlar belirlenen yaşlara eriştiklerinde sosyal güvenlik sisteminin dışında kalmaktadırlar. Ülke nüfusun tamamını kapsamayı hedefleyen sosyal güvenlik sistemi erkek çocuklarını belirli bir yaşa eriştiklerinde kapsam dışında bırakması önlenmelidir.

Kişinin kendine ait bir evinin olması hayata ve geleceğe daha güvenli bakmasını sağlamakta yaşam kalitesini yükseltmekte, sosyal dışlanmayı azaltmaktadır. Şehit yakınları ve gaziler bu sebeple ev sahibi olmaya çalışmakta ve bunun sonuncunda ¼'ü kirada oturmaktadır. İş hakkının kullanmak amacıyla il ve ilçelere göç edenler ilk yerleşmelerinde kirada oturmayı tercih etmekte, sonrasında bir ev alabilmek için çaba harcamaktadırlar. Rütbeli TSK mensupları ile Emniyet Müdürlüğü personelinin şehit yakınlarının oturdukları evlerin kira bedellerinin on yıl süreyle devlet tarafından ödenmesi sebebiyle şehit eşleri kirada oturmayı tercih etmektedirler. Yapılan kira yardımı erler ve gönüllü köy korucularının yararlanamaması zaten geliri düşük olan bu kesimin adına dışlanma yaratmaktadır. Devlet tarafından yapılan kira yardımında ayırım kaldırılmalı, şehit yakını ve gazilerin statüsüne bakılmaksızın kullanılması sosyal devlet olmanın bir gereği olarak kabul edilmelidir.

Günümüzde internet kullanımını bilgiye ve habere ulaşmanın en kısa ve kolay yolu olmuştur. Bilgiye ve habere kolay ve ucuz ulaşmak yaşam kalitesini artırmakta sosyal dışlanmayı azaltmaktadır. İnternet kullanımını şehit yakınları

ve gaziler arasında herkes için aynı şekilde faydalı bir etki yapmamaktadır. İnternet erişimi ve kullanımı özellikle başkasının bakımına muhtaç şekilde yaşamak zorunda kalan gazilerin bilgiye ulaşımı, hayata bağlanması, kendini ifade edebilmesi anlamında faydalı olurken, şehit çocuklarının internet kullanımını onları yaşadıkları toplumdan uzaklaştırmakta, kendi içlerine kapanık hale getirmekte, beşeri ilişkilerinin gelişmesini yavaşlatmakta ve sosyal alanda dışlanma yaşamalarına sebep olabilmektedir. Çalışmak istemeyen gazilerin internet kullanımında geçirdikleri sürenin çalışma tercihine bir etkisinin olup olmadığı araştırılması gereken bir konudur. Şehit yakınlarının $\frac{1}{2}$ 'sinin ve gazilerin $\frac{1}{4}$ 'ünün internet bağlantısı bulunmamaktadır.

Şehit yakınları ve gazilerin aylık kişisel gelirleri ile aylık hane gelirlerinin artırıldığında sosyal dışlanma algısının azaldığı, yaşam kalitesinin arttığı tespit edilmiştir. Bu sebeple geliri artırıcı tedbirlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca şehit yakınları ve gaziler arasında aylık kişisel ve hane geliri açısından farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle 3713 sayılı kanun kapsamında görevleri yaparken şehit olanlar ile gazi olanlar çalışan emsalleri ile aynı oranda emsal maaşı almaktadırlar. Erbaş ve erler emsalleri bulunmadığından emsal maaşı alamamaktadırlar. Sözleşmeli er maaşı bu kişiler için emsal maaşı olarak ödenmesi erbaş ve erlerin gelirini yükselterek yaşam kalitelerini artıracak, dışlanma yaşamalarını önleyecek bir tedbirdir. Araştırma sonuçlarından şehit anne-babası ile gazi erler maddi yoksunluk alanında dışlanma yaşamaktadırlar.

Bir işte çalışıyor olmak sosyal dışlanmayı azaltıcı bir etki yaparken, şehit yakınları ve gaziler açısından çalışıyor ya da çalışmıyor olma durumunun sosyal dışlanma algısı arasında bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Bunun sebebi çalışmayanlarında belirli bir gelirinin olmasıdır. Ancak çalışanların sosyal ilişkileri çalışmayanlara göre daha iyidir. Çalışanların yaşam kalitesi daha yüksektir.

Şehit yakınları ve gazilerin $\frac{1}{3}$ 'ü çeşitli sebeplerle çalışmamaktadır. Çalışmayanlar arasında fiziksel gücü yetersiz olduğu için çalışamayanların ve iş bulamadığı için çalışamayanların oranı yüksektir. Fiziksel gücü yetersiz olanların istihdam edilebilmesi için aktif istihdam politikaları geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kesim için evde çalışma şekilleri uygun olacaktır. İş bulamadığı için çalışmayanların çoğunluğu kendisine iş hakkı düşmeyen şehit çocuklarıdır. Şehit çocuklarının istihdam garantili işkollarında eğitim görmeleri için yönlendirilmeleri ile iş bulamayan şehit çocuklarının sayısı azaltılabilecektir.

Türkiye'nin en büyük 500 şirketine yüzde üç oranında şehit yakını ve gazi istihdam zorunluluğu getirilmesi işsiz gazi ve şehit yakını sayısını azaltacaktır. Bu şirketlerin şehit çocuklarının eğitim masraflarını üstlenmeleri ve eğitimleri sonucunda istihdam etmeleri konusunda gerekli teşvik ve düzenlemeler yapılmalıdır.

Şehit yakınları ve gazilerin işteki pozisyonları incelendiğinde en az yüzde kırklık bir çalışma gücü kaybı ile malul olan gazilerin yarısının işçi kadrolarında istihdam edilmekte olduğu görülmektedir. Erbaş ve erlerin eğitim seviyesinin lise düzeyinin altında olması sebebiyle işçi kadrolarında atamaları yapıldığından bu oran yüksek çıkmaktadır. Çalışma gücünde yüzde kırklık kayıp olan kişilerin işçi kadrolarında görevlendirilmesi bu kişilere göre uygun bir atama değildir. İş yerlerinde verimli ve mutlu olamamaktadırlar. Buna karşılık çalışma gücünde hiçbir kayıp olmayan şehit kardeşleri ve şehit çocukları lise mezunu oldukları sebebiyle memur kadrolarına atanmaktadırlar. Bu anlamda gazilere pozitif ayrımcılık yapılması gerekmektedir. Dışardan okul okumaları sağlanarak eğitim seviyelerinin en az lise düzeyine yükseltilmesi uygun bir hal tarzı olacaktır.

Çalışanlar arasında kendi işini yapan sayısı oldukça azdır. Şehadet olayının yaşanması sonrası şehit anne ve babaları çalışmayı, ürün yetiştirmeyi bırakarak iş gücü piyasasından kopmaktadırlar. Bu kişilerin çalışmaya devam etmelerini sağlayacak psikolojik destek verilmelidir. Özellikle iş yeri sahibi olanların iş yerlerini kapatması sonucu yanlarında çalıştırdıkları işçiler işsiz kalması farklı bir sorun alanı yaratmaktadır.

Aktif istihdam politikaları aracılığıyla gazilere dönük Meslekî Eğitim ve “Meslekî Danışmanlık” hizmetleri de içeren Meslekî Rehabilitasyon Programları açılmalıdır. Gazi erbaş ve erlerin çalışma gücünü kaybetmiş olsalar bile kendi işyerlerini kurmaları, işletmelerinde başkalarını istihdam etmek suretiyle gelir elde etmeleri sağlanabilir. Örneğin askere gelmeden önce berber olan bir gazi er, maluliyet sonrası berberlik yapamayabilir ancak bir berberhane, ya da bir terzihane işletebilir. Bu şekilde olan gaziler uygun kredi, hibe ve destekler ile işletme kurması için teşvik edilmelidir. Bu şekilde işletme kurarak istihdama da katkıda bulunanlara vergi indirimini sağlanarak pozitif ayrımcılık yapılmalıdır. Bu kişiler zaten ülkelerine olan borçlarını fazlasıyla ödemişlerdir, ayrıca kazançlarından vergi vermelerine gerek yoktur.

Şehit yakınları ve gazilerden, tarım ve hayvancılıkla uğraşanlara diğer çiftçilere göre daha fazla destek, hibe ve düşük faizli kredi verilerek üretmeye devam etmeleri dolayısıyla gelirin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Bu kişilerin ürettikleri mahsulün değerinden devlet tarafından alınması garanti edilmelidir. Kullandıkları zirai alet ve ekipmanların alımında özel tüketim vergisi kaldırılmalıdır. Yaşadıkları sürece şehit anne-babalarına ikamet ettikleri köylerde bulunan devlet arazilerini karşılıksız olarak zirai amaçla kullanım izni verilmelidir. Üniversitelerin ve kalkınma ajanslarının tarım ve hayvancılık alanında şehit aileleri ve gazilerle işbirliği yapmaları sağlanmalıdır. Bu uygulamalarla şehit yakınları ve gazilerin gelirlerinin artırılması, iş gücü piyasasından kopmamaları sağlanırken tarımsal alanda ülkenin ihtiyaçlarına ve önceliklerine uygun fayda sağlamalarına olanak tanınmış olacaktır.

İş hakkının kullanılıp kullanılmamasının sosyal dışlanma algısına etkisi maddi yoksunluk boyutunda ortaya çıkmaktadır. İş hakkını kullanamayan kişiler ile iş hakkını kardeşine kullandıran gaziler maddi yoksunluk alanında dışlanma yaşamaktadırlar. Tam bu noktada iş hakkının neden kullanılmadığı ya da kimler tarafından kullanıldığı öne çıkmaktadır. Bir şehidin üçüncü çocuğu ve sonrası kesinlikle iş hakkı kullanamamaktadır. Şehitlerin tüm çocuklarına iş hakkı tanınmalıdır. Şehidin bütün çocukları bu millete ve devlete emanettir sadece ilk ikisi değil. Şehit yakınlarına sağlanan iki iş hakkının, anne, baba, kardeş tarafına bir, şehit eşi ve çocukları tarafına bir olacak şekilde paylaşılması şehit ailesini iki parçaya ayırmakta her iki parçayı birbirinden uzaklaştırmakta, aile içi destek mekanizmasını işlemez hale getirmektedir. İş hakkı şehit kardeşlerinden bir kişiye, şehit çocuklarının ve eşlerinin tamamına olacak şekilde düzenlenmelidir. Bu şekilde bir düzenlemede güvenlik korucularının çocuk sayısının çok olması bir sorun alanı olarak çıkmaktadır. Güvenlik korucularının tamamına yakının köylerde ikamet ettiği göz önüne alındığında tarımsal alanda yapılacak destekler ile bu çocukların devlet kadrolarında istihdam edilmeyip tarımsal alanlarda üretime katılmaları sağlanabilir.

Gazilerin iş hakkını kullanımında büyük ve önemli bir sorun vardır. Özellikle maluliyet olayının yaşandığında gazilerin büyük kısmının bekâr olması sebebiyle aileleri tarafından iş hakkı gazinin kardeşine kullandırılmaktadır. Sonrasında gazi evlenip yeni bir aile kurduğunda aldığı maluliyet maaşı yetmemekte ve sosyal dışlanma yaşamakta, yaşam kalitesi diğer gazilere oranla düşük çıkmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için bekâr gazilerin evlenene kadar iş hakkının kardeşi tarafından kullanılmasına izin verilmemelidir. Gazilerin iş hakkı kullanım ile alakalı bir diğer sorun alanı da eşine iş hakkını kullandırıp boşanmak zorunda kalan gazilerin durumudur. Kimi bayanlar gazilerle evlenerek iş hakkını elde etmek gibi kötü bir niyet taşımaktadır. Gazi iş hakkını kullandırdığı eşinden boşanması durumunda eşin işine son verilmeli, iş hakkı gaziye teslim edilmelidir. Böylelikle gazilere yönelik olası bir su istimalin önüne geçilebilecektir.

Araştırma sonucunda sosyal dışlanma ile yaşam kalitesi arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal dışlanmayı azaltıcı tedbirlerin alınması yaşam kalitesini artırmaktadır. Şehit yakınları ile gazilerin yaşam kalitesi ve sosyal dışlanma algısı arasında bir fark yoktur. Her iki grupta yaşanan olaydan olumsuz etkilenmekte ve olay sonrası hiçbir şey eskisi gibi olmamaktadır. Maddi yoksunluk boyutunda şehit anne-babaları daha fazla dışlanma yaşarken gaziler sosyal katılım alanında dışlanma yaşamaktadırlar.

Şehit yakınları ve gazilerin toplumsal hayatta dışlanma yaşamadan hayatlarını idame ettirebilmeleri için konunun sosyal güvenlik sistemi içerisinde değil milli güvenlik anlayışı içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde bir müdürlük seviyesinden alınarak direk olarak Başkanlığa bağlı bağımsız bütçeli en az müsteşarlık seviyesinde Şehit Yakınları ve Gaziler Müsteşarlığı kurulmalıdır. Kurum tüm ülke genelinde teşkilatlanmalı, her teşkilat bölgesinde bulunan şehit yakınları ve gazileri bünyesine almalı, sosyal, ekonomik, sağlık, eğitim, kültürel alanlarda sürekli bir iletişim ve iş birliği içerisinde olmalıdır. Bünyesinde çalışacak olan Psikolog, Sosyal Hizmet Uzmanı, Doktor, Çocuk Gelişim Uzmanı, Finans Uzmanı ve Din Görevlilerinden oluşan profesyonel bir ekip ile aktif olarak şehit ve gazi aileleri ile iletişimde bulunulmalı; tıbbî, meslekî veya psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında profesyonel destek verilerek yalnız olmadıkları hissi yaratılmalıdır.

Şehit yakınları ve gazilere yönelik çıkarılan ve uygulanmakta olan kanun, yönetmelik ve genelgeler tek çatı altında toplanarak, Şehitler ve Gaziler Kanunu adı yeni bir kanun çıkartılmalı, kanun ile şehit ve gazi tanımı yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

AKALIN, M. (2006). Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve İşsizlik Sarmalı. Yaşayınlanmamış *Yüksek Lisans Tezi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AKTAŞ, A. (2014). Sosyal Dışlanma Bağlamında Sosyal Yardımlar ve Karşılaştırmalı Politika Önerileri. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

ALTUN, İ. (2010). Hz. Peygamberin Şehit Aileleriyle Münasebetleri. *EKEV Akademi Dergisi*(44), 227-245.

ATAY, İ., EKEN, İ., İSKENDER, Y., & SERDAROĞLU, A. (1996). *Seçme Hadisler*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

AYDINER BOYLU, A., & PAÇACIOĞLU, B. (2016). Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 137-150.

AYHAN, A. (2012). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 41-55.

BAYRAM, N., AYTAÇ, S., AYTAÇ, M., SAM, N., & BİLGEL, N. (2012). Poverty, Socil Exclusion and Life Satisfaction: A Study From Turkey. *Journal of Poverty*, 375-391.

ÇELİK, A. (2004). Avrupa Birliği Sosyal Politikası: Gelişimi Kapsamı ve Türkiye'nin Uyum Süreci. *Sendikal Notlar*, 30-55.

DE HAAN, A. (2000). Social Exclusion:Enriching the Understanding of Deprivation. *Studies in Social and Political Thought*, 22-40.

DUFFY, K. (1995). *Social Exclusion and Human Dignity in Europe*. Brussels: Concil of Europe.

EDİSAN, Z., & KADIOĞLU, F. (2013). Yaşam Kalitesi Kavramının Antik Dönemdeki Öncüleri. *Lokman Hekim Journal*, 1-4.

ERCAN, N. (2010). Huzur Evinde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Kalitesi ve Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

HALLEROD, B., & LARSSON, D. (2008). Poverty, Welfare Problems and Social Exclusion. *International Journal Of Social Welfare*, 15-25.

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ. (1993). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ. (1996). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

IŞIK EROL, S. (2013). İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerine Etkisi. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 46-70.

Kuran-ı Kerim

SAPANCALI, F. (2005). AB’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 51-106.

SÜRÜEL, T. (2008). Göç ve Sosyal Dışlanma İlişkisinin Sosyal Politika Açısından Analizi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ŞAHİN, T. (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi*. Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

TİRELİ, M., ÇOŞKUN, S., & KUNDURACI, N. F. (2013). İİT Ülkeleri ve Türkiye’ye Ait Sosyal Göstergeler ile İnsani Gelişim Göstergeleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırmalı Analizi. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 61-87.

TURAN, E., AYDİLEK, E., & ŞEN, A. T. (2016). Avrupa Sosyal Modeli ve Türkiye’deki Sosyal Politikaların Tarihsel Bağlamda Karşılaştırmalı Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 1-17.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ. (2010). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

YILDIRIMALP, S., & YENİHAN, B. (2013). Sosyal Dışlanma ve İş Gücü Piyasasında Gençler. *Mevzuat Dergisi*.

ZORBA, E. (2008). Yaşam Kalitesi ve Fiziksel Aktivite. *International Sports Sciences Congress*, 82-85.

<http://muharipgaziler.org.tr/gazi-tanimi/> (05.12.2017)

1005 SAYILI İSTİKLAL MADALYASI VERİLMİŞ BULUNANLARA VATANI HİZMET TERTİBİNDEN ŞEREF AYLIĞI BAĞLANMASI HAKKINDA KANUN.